

Gamle fjellveier i Indre Gjesdal

Forfatter: Odd Jan Andersen

Innledning

I denne oversikten skal vi prøve å gi et bilde av de gamle ferdselsveiene i fjellområdene i Indre Gjesdal. Dette er fjellveier som i gammel tid dekket mange funksjoner, alt fra transport til kommunikasjon bygdene imellom. I vår dekker de behovene for rekreasjon knyttet til fjellturer og friluftsliv. Kommunikasjon knytte til biltrafikk følger enkelte av de gamle fjellveiene men har også funnet seg helt andre traséer. Den gamle tidens hovedveier er i enkelte tilfeller gått helt i glemmeboken mens de i andre tilfeller fremdeles har en sentral funksjon. I denne oversikten vil stier som nå er blitt hovedveier spille en underordnet rolle. Det er primært fjellveiene i form av mer eller mindre tydelige stier som skal beskrives. Beskrivelsen vil på mange måter reflektere forfatterens sterke interesse for og oppsamlede erfaring fra fjellturer i området. Sann sett er beskrivelsen subjektiv men utvalget er gjort så komplett som mulig. Det er svært ønskelig at denne oversikten blir utfyllt med lokal kunnskap både om de veier som omtales og eventuelle uteglemte eller ukjente veier.

Indre Gjesdal omfatter dalførene Oltedal, Dirdal, Gilja, Frafjord, Byrkjedal, Maudal og Hunnedalen med tilgrensende fjellområder. Dette er svære områder som selvsagt har forgreininger videre over mot andre dalfører. Det er derfor ikke mulig å gjøre avgrensninger på noen naturlig måte. Nåværende kommuneinndeling er f.eks. ikke til hjelp i så måte. Utgangspunktet for å lage denne oversikten er knyttet til turer og innhenting av informasjon innenfor områdene Dirdal/ Gilja og Frafjord. I all hovedsak vil vi begrense oss til disse dalførene. Den videre forgreiningen utover vil derfor stort sett bli gitt summarisk, eventuelt noe mer detaljert hvor dette er naturlig.

Det er et omfattende system av stier som finnes i disse områdene, stier som hadde mange funksjoner som var viktige i det gamle bondesamfunnet. De naturlige ressursene i fjellområdene ble fraktet ned til gardene langs disse stiene. Kommunikasjon mellom dalførene som innebar alt fra giftemål til utveksling av varer og tjenester foregikk på dette nettverket. De velkjente smaledriftene og handelsrutene langveis fra var også en del av dette systemet. Selvsagt var dette også veiene som førte til støls. Noen veier var bare lokale og ledet opp til gardens fjellområder med fjellbeiter og støl og jakt/ fiske områder. Andre ledet opp til det øvrige nettverket av stier og gav godt utgangspunkt for å komme seg over til andre dalfører.

Gjennom århundrene har stier langs bratte skar og rygger og gjennom frodige dalfører ført sauer og kyr til støls på forsommeren og tilbake tidlig på høsten. En kan mange steder undre seg over at det kunne la seg gjøre for husdyr å forsere slike stier. Og der det ikke var mulig er det mange steder bygd støttemurer som en ekstra hjelp. Dette nettverket av stier reflekterer mye slit men også mye kunnskap og erfaring som ble brukt til å skape fremkommelige veier for å sikre viktig transport av dyr og ressurser.

Både stølsdriften og ressursene i de omkringliggende fjellområdene som vilt og fisk og svært næringsrike beiteområder gav grunnlag for omfattende bruk av disse områdene. Det er derfor svært mange støler som fra gammelt av finnes her. Mye av fjellgraset ble naturlig nok brukt i forbindelse med stølsdriften. Men behovet for vinterfór som ikke lot seg dekke fullt ut på garden gjorde at mye gras ble lagret i høyløer eller høystakker i fjellet for så å bli transportert hjem senere på vinteren. I dag ser vi spor av disse enten som fallerte grunnmurer eller bare gjennom stedsnavn eller restaurerte støler som i vår tid brukes som hytter.

Det var altså et omfattende behov for transport mellom fjellområdene og dalen. Men også kontakten mot omverdenen gikk via disse veiene før først båtruter og siden veier også endret dette. Dette systemet av gamle fjellveier er i vår tid i ferd med å bli glemt. Det er derfor viktig at nettverket dokumenteres mens kunnskapen enda finnes. En systematisk beskrivelse av disse fjellveiene er derfor temaet for og hensikten med denne oversikten. Slik kan den bli et bidrag for nettopp å bevare denne kunnskapen.

De viktigste ferdselsårene i og omkring Indre Gjesdal

Med henvisning til kartutsnittet i Fig.1 vil vi som nevnt konsentrere oppmerksomheten omkring dalførene Frafjord og Dirdal/ Gilja. Men først skal vi se dette området i et noe utvidet perspektiv. Disse storstilte trekkene er knyttet til handels- og drifteveier og kontakten mellom bygdene.

Fra **Frafjord** gikk det kommunikasjonsårer både over til Øvre og Nedre Espedal, innover Fidjadalen fra Mån, innover Brådlandsdalen mot Futesetet i Hunnedalen, over Østebøjuvene over til Retland i Hunnedalen. I vår tid er Kjærlighetsstien fra Frafjord, opp Norddalen og i ulike varianter i mer eller mindre rett linje over til Espedalen godt kjent. Det gjelder også i noen grad turen innover Brådlandsdalen og de STF-merkede stiene innover Fidjadalen Stiene over til Retland går i tungt og svært bratt terreng og er lite kjent blant folk flest. Dette til tross for svært flotte utsiktspartier. Mellom Frafjord og Hunnedalen går også den gamle Motlandsveien via Giljastølsområdet, Også den er lite kjent nå for tiden.

I området omkring **Giljajuvet** fører både Rokkleiva og den gamle Byrkjedalsveien over til Byrkjedal og derfra videre opp Hunnedalen eller over til bl.a. Maudal via Vebranden. Fra Giljabrekka fører gamle drifteveier over Madlandsheia til Madlandsgardene og videre mot Jæren. Sammen med stien opp Dokkelbekken går det fra Giljabrekka også stier over mot Veen via det gamle brudlet innfor Djupavatnet.

Fra **Dirdal** gikk det driftevei over mot Oltesvik og Oltedal via Røyrdalen. Nær Oltedal går stien via Hegdabakken langs Kyrkjestadvatnet og Kvislavatnet over til Madlandsgardene. Fra Dirdal går den STF-merkede stien opp stølsveien over Yleskog. Denne fortsetter over Madlandsheia men har også en umerket avstikker gjennom Svartedalen som møter stien fra Hegdabakken.

Fra **Maudal** går stølsveier østover mot Jensastølen og videre over mot Østabøbrekka. Gammel driftevei går langs Maudalsvatnet vestover mot Bjerkreim.

Fra traktene ved **Stavtjørn** går driftevei vestover over Rambjørheia og østover mot Homma. Disse er knyttet sammen veien innover fra Kvitlen mot Støle og Øyestøl som via Skreådalen fører over mot Sirdalen.

Disse fjellveiene som vi her har nevnt gir rammen for det som her skal beskrives. Vi vil som sagt begrense oss til Indre Gjesdal. Noen vil derfor bli detaljert beskrevet mens andre ikke diskuteres videre. Harald Mork som er vokst opp på Mork og Torstein Gilje fra Gilja har med sine solide erfaringer gitt god hjelp i beskrivelsen av flere av stiene i Dirdal/ Giljadalføret. Tilsvarende bidrag er gitt av Kåre Haaland for Frafjord.

Fig.2 viser et utsnitt av et gammelt militærkart fra 1850 som er fremskaffet av Torstein Gilje for denne artikkelen. Vi viser her den delen som gjelder områdene i Indre Gjesdal. Vi skal komme tilbake til detaljer fra dette kartet etter hvert.

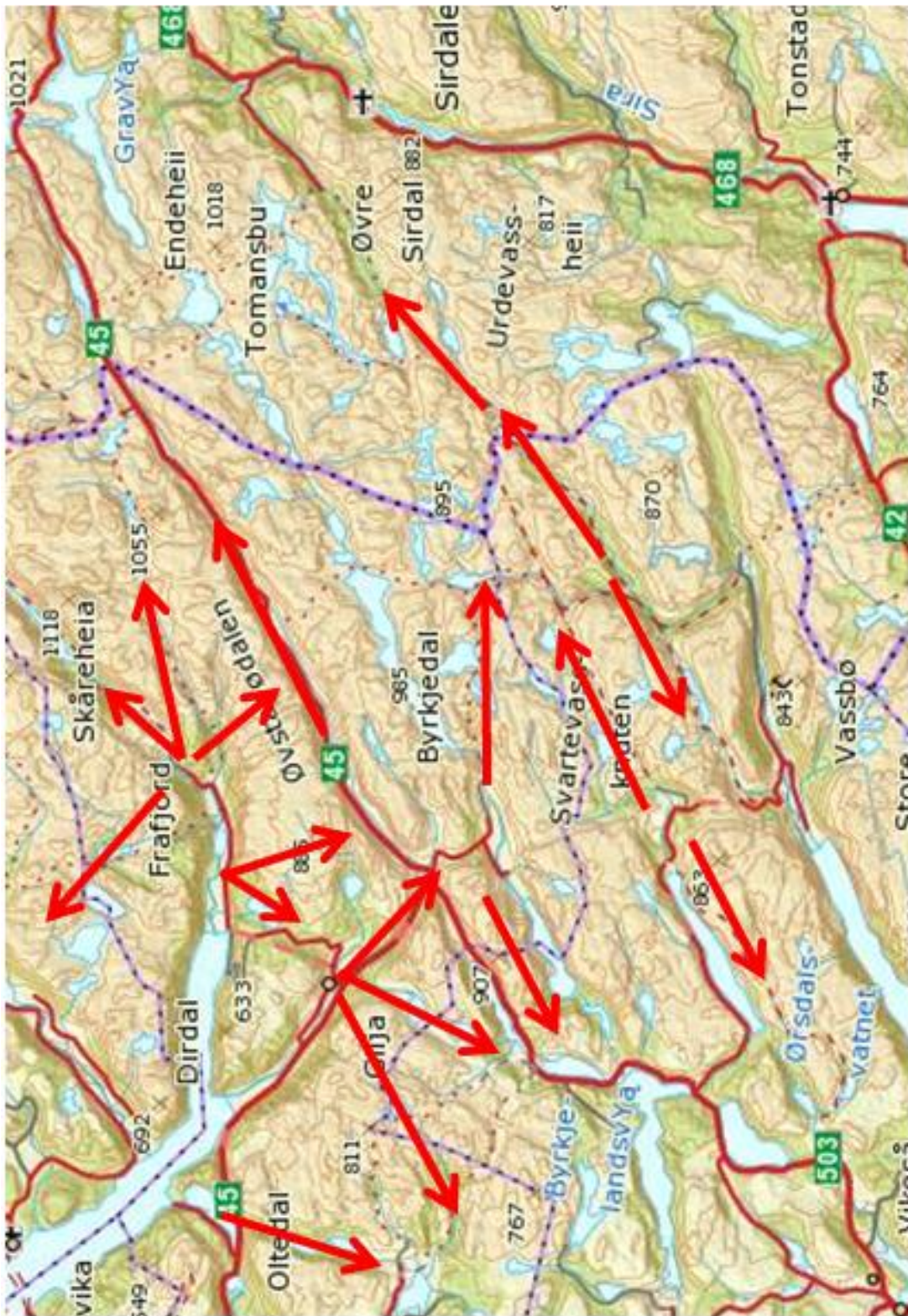

Fig.1 Kart over Indre Gjesdal og de tilgrensende heieområdene som viser de store trekkene i landskapet som blir diskutert her (kilde: Temakart).

Fig.2 Gammelt militærkart fra 1850 over Indre Gjesdal og tilgrensende områder.

Dirdal / Gilja og Frafjord dalførene.

Dirdal/ Gilja dalføret og Frafjord dalen ligger ved sørøstenden av Høgsfjorden der en mindre arm går inn mot Dirdal mens hoveddelen fortsetter østover inn til Frafjord. Dalførene er omgitt av fjellmassiver med høyder på rundt 500 – 800m. Dalene starter nede ved sjøen mot vest, strekker seg flate og vide langt innover og ender i østlig retning mot dramatiske juv. Langs dalene er fjellsidene bratte og høye på begge sider. I liene under fjellsidene vokser det mye skog som tidlig ble utnyttet der det var mulig å ta seg frem.

Dirdal/ Gilja dalføret ender opp ved Giljajuvet. Fra de lavest liggende områdene i Dirdal stiger dalføret nokså jevnt opp til rundt 75m innerst mot Giljajuvet. Dalen åpner seg opp mot og er orientert mot nordvest men er ellers omgitt av dette fjellmassivet på alle kanter med unntak av det dramatiske Giljajuvet som leder opp til Byrkjedal. På sørsida ligger Madlandsheia nokså jevnt på 650 - 700m. På nordsida er det jevnt på rundt 800m øst for Giljastøen mens det mot vest typisk ligger i området 500 – 600m. Ettersom Dirdalen via Røyr dalen fører over til Ragvatnet og Oltedal som alle grenser opp mot Madlandsheia, skal vi i denne sammenhengen starte ved Ragvatnet.

I denne gjennomfartsdalen mot Hunnedalen og Sirdalen er det navn som Giljastølen og Dirdalsveggen som er kjent utenfor dalen. Ellers er det lokale navn og lokalt kjente stier og fjellveier som skal beskrives. Navn som Giljastølen, Brekkestølen, Dokkalstølen og Yleskog/ Dirdalsstølen er bare noen få eksempler på støler som har nyttiggjort seg de omkringliggende fjellområdene.

Som vi skal se er veiene til fjells jevnt fordelt langs dalføret i motsetning til i Frafjord. Dette henger sammen med at fjellsidene i Dirdal/ Gilja dalføret nok er noe slakere enn i Frafjord og at juv og skar ligger jevnt fordelt.

UTM koordinater for startpunktet for de 20 stiene fra Dirdal/ Gilja er ført opp i Tabell 1. En oversikt over stienes fordeling i dalføret er vist i Fig.3.

Frafjord dalen er omgitt av et fjellmassiv med høyder på rundt 600 – 800m, Dalen ligger som ei stor slette ved enden av Høgsfjorden. Fra de lavest liggende områdene ved Øyren stiger dalen opp til rundt 25m o.h. ved den storsteinete ura som demmer opp Molaugvatnet. Herfra stiger dalen ytterligere til rundt 60m innerst ved Brådland der de smale, bratte og langstrakte dalene Brådlandsdalen og Urdalen overtar innover i retning av Hunnedalen. Dalen er orientert mot og åpner seg opp mot vest.

Mange utenfor dalen kjenner godt til Kjærlighetstien som kan følges delvis i retning mot Frafjordhatten eller over til Espedal, og brekka opp av Eikeskog som leder inn til Månafossen og Mån. I området møter vi lokalt kjente navn som Frafjordbrekka, Breiaskaret, Indre- og Ytre Øvstebøjuvet, Urdalen, Brådlandsdalen, Norddalen og brekka opp av Øyren ute ved Ørestø.

Navn som Brådlandstølen, Hålandstølen og Frafjordstølen er bare noen få eksempler på støler som har nyttiggjort seg disse områdene.

Fjellsidene er svært bratte i Frafjord. De fleste veiene til fjells finner vi derfor innerst i dalen der dalføret splittes opp i flere svært langstrakte og høyereliggende daler. Delvis langs disse og på tvers av disse finner vi mange stier.

UTM koordinater for startpunktet for de 11 stiene fra Frafjord er ført opp i Tabell 2. En oversikt over stienes fordeling i dalføret er vist i Fig.3.

Beskrivelse med bilder, tekst og karter for de 31 stiene er gitt videre utover i artikkelen. Der det er naturlig er det også lagt inn tilknytningen til det gamle militærkartet fra 1850.

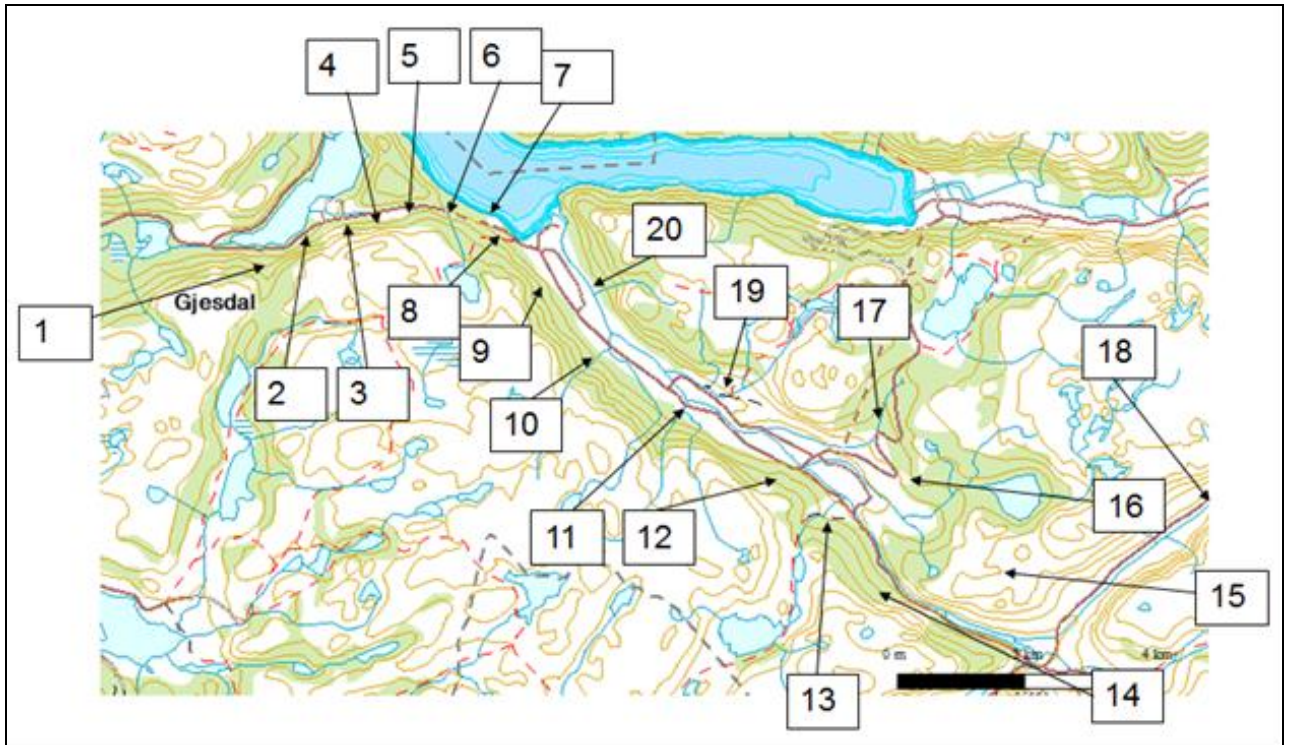

Fig.3 Dirdal/ Gilja dalføret, de nærliggende hei områdene og stiene som beskrives i denne oversikten (kilde: Temakart).

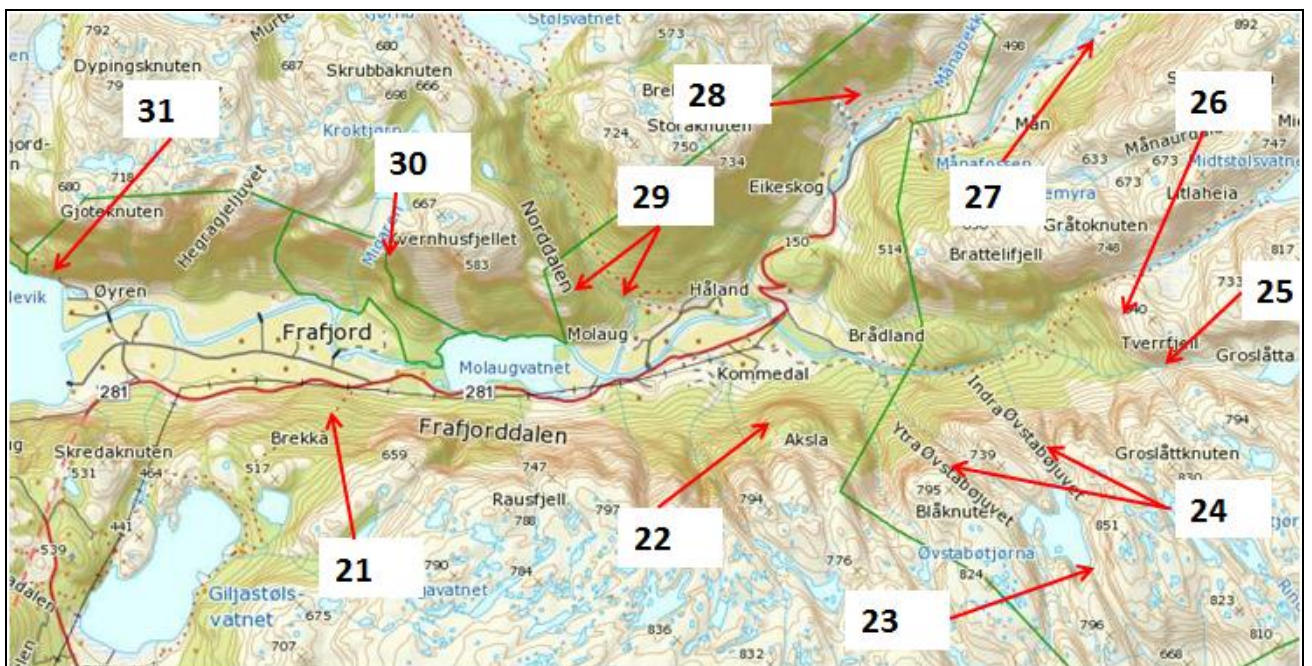

Fig.4 Frafjord dalføret, de nærliggende hei områdene og stiene som beskrives i artikkelen (kilde: Temakart).

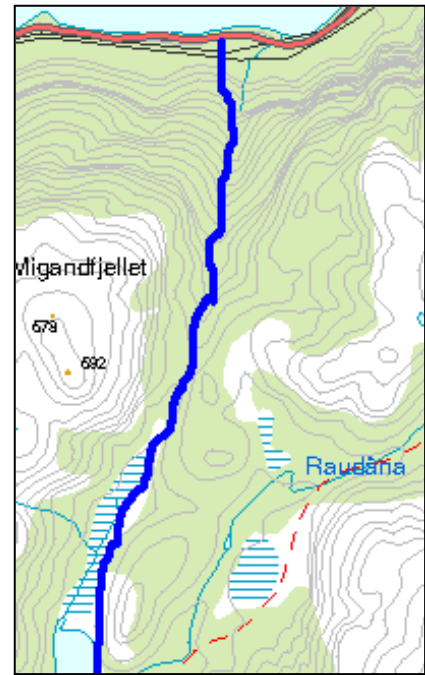
Tabell 1 UTM koordinater for startpunkt for stier med tilknytning til dalføret Dirdal – Gilja (Kilde: Garmin kartverk MapSouce).

Sti nr.	Navn	UTM (E,m)	UTM (N, m)	Høyde (m)
1	Hegdabakken	333211	6525031	42
2	Sandjodå	333805	6525360	76
3	Morkatonå	334622	6525541	135
4	Fantaspranget	335099	6525632	144
5	kristiet	335355	6525663	137
6	-	335854	6525621	91
7	Røyrdalsveien	336540	6525498	3
8	Stølsveien	337031	6525093	1
9		337606	6524318	20
10	Frøylandsbekken	338355	6523549	21
11	Dokkoljuvet	339498	6522652	41
12	Lindland - Fladen	340777	6521846	71
13	Giljabrekka (STF)	341798	6521217	94
	Giljabrekka (traktorvei)	342017	6521055	97
	Giljabrekka (gammel)			
14	Gamle Byrkjedalsvegen	342089	6520961	105
15	Rokkleiva	342169	6521002	99
16	Dybing (1.sving)	342827	6521486	187
	Dybing (Giljagarden)	342228	6521596	100
	Dybing (Giljabekken)	342598	6521109	100
17	Gamle Giljastølsvegen	342228	6521596	97
18	Motlandsveien	347510	6520963	275
19	Nødland	340198	6522731	86
20	Steinskog	338450	6523740	25

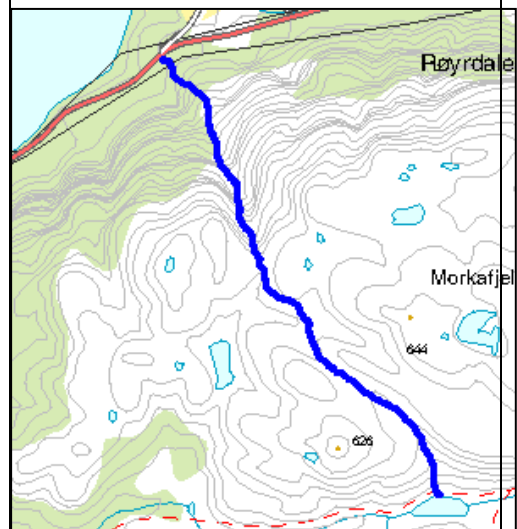
Tabell 2 UTM koordinater for startpunkt for stier med tilknytning til Frafjord dalen (Kilde: Garmin kartverk/ Temakart).

Sti nr.	Navn	UTM (E,m)	UTM (N, m)	Høyde (m)
21	Brekka	345113	6525470	18
22	Kommedal - Akslå	347633	6525769	39
23	Retland	351724	6522814	332
24	Indre –og Ytre Øvstebøjuv	348376	6525784	60
25	Brådland - Urdalen			
26	Brådland - Brådlandsstølen			
27	Mån og Fidjadalen	348819	6527331	148
28	Eikeskog – Mån/ Eikeskogstølen	348390	6526812	132
29	Norddalen (Håland)	347338	6525985	39
	Norddalen (Molaug)	347124	6525783	38
30	Migaren	345094	6526015	17
31	Øyren	343065	6526197	2

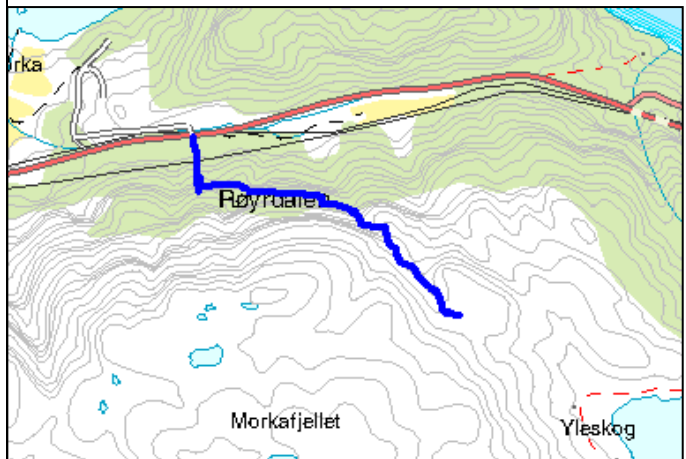
1. Hegdabakken starter fra en liten parkeringsplass i høyde 40m ved enden av Ragvatnet rett før veien (R-45) går opp mot Røyrdalen i retning Dirdal. Stien går bratt sørover opp til høyde 300m hvor det flater litt ut. Her får vi en jevnere stigning opp til 400m. Deretter går det sakte nedover Stølsdalen til Kyrkjestadvatnet i høyde 376m. Stien er jevnt over svært tydelig men forsvinner stedvis i myrområdene i Stølsdalen. Her er det viktig å holde seg på venstre side av myra i retning Kyrkjestadvatnet. Enkelte partier av stien går over deler av myra. Når Kyrkjestadvatnet blir stien igjen mye tydeligere. Før det går nedover Stølsdalen går det også en sti innover Svartedalen der vi finner Morkastølen (under til høyre) i retningen av Yleskog (under til venstre).

2. Sandjodå. Når vi følger stigningen på R-45 oppover mot Røyrdalen går det en sidevei ned mot garden Mork. Herfra (80m) går ei markert, bratt brekke oppover i retning SSE. Den kalles Sandjodå (Harald Mork). I høyde rundt 600m følges dalføret innover mot SE. Det er nok ingen sti her lenger men brekka ble mye brukt som en snarvei over til Morkastølen ved Stølstjødna (486m) i Svartedalen som binder sammen områdene ved Yleskog og Kyrkjestadvatnet.

3. Morkatonå. Lenger oppe i bakken på R-45 flater veien ut inn mot Røyrdalen. Her begynner også en sidevei på høyre side som er rester av den gamle veien her. Her (høyde 130m) starter en rødmerket sti som går bratt rett opp lia. Når en kommer opp til den stupbratte fjellveggen, følges kanten mot venstre. En går langs denne i kort avstand til veggen og følger etterhvert fjellhylla Morkatonå som stiger oppover, noen steder nokså slakt og andre steder noe brattere. Her er bratt fjell både på oppsida og nedsida. Heldigvis er det en del skog som gjør at det virker mindre bratt enn det faktisk er. Det siste stykket (se bildene under) er det imidlertid ikke trær. Samtidig er det her litt bratt i den noe grusete grasbakken. Når en er kommet vel forbi

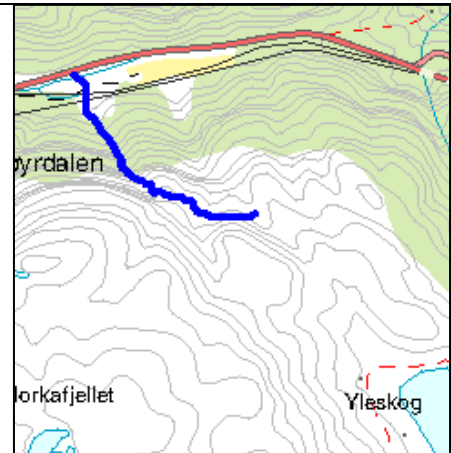

dette partiet kommer en etterhvert inn på frodige beiteområder oppe på ei saftig grasslette over Yleskogsvatnet i høyde 520m. Før i tiden, dvs. iallefall inntil på 50-tallet ble Morkatonå brukt når dyra skulle til/ fra stølen (Harald Mork). Ved de partiene som er vist på fotografiene ble det da satt opp gjerder for å hindre at dyr falt utfor. Langs denne stien vinner en nesten 400m høyde ved å gå langs ei fjellhylle. Det er derfor bratte, høye stup både nedover og oppover. Det er også rasfarlig. En bør derfor ikke gå her når det er mye nedbør eller når snø-fenner kan rase ned.

4. Hadvardsbakken (Fantaspranget).

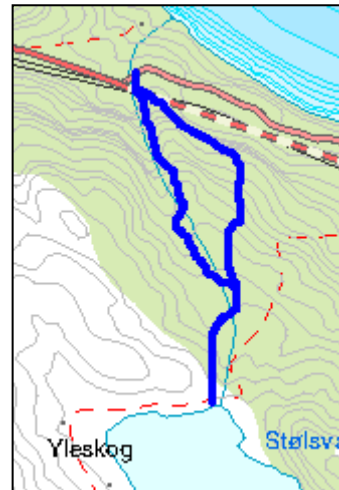
Omtrent midt på grasmarka i Røyrdalen går den umerkede og utydelige stien Hadvardsbakken, også kalt Fantaspranget, bratt opp rett vest for Svartafjellet i retning Yleskogsvatnet. Her er det enkelte svært bratte partier. Det er satt opp tau 2 steder men likevel anbefales det ikke å prøve å ta seg opp hit. Dette lot seg gjøre tidligere men ettersom noe er rast ut virker det nå betydelig vanskeligere. Stien starter på nivå 140m, går langs en bekk som også krysses og flater ut på nivå 460m. Historien forteller at navnet tilskrives en hendelse der en fant falt ned og omkom (Harald Mork).

5. Sakristiet. Helt ved østenden av denne grasmarka (høyde 140m) mot Dirdal møter vi den umerkede stien 'Sakristiet' (H. Mork) som øst for Svartafjellet går bratt opp mot Yleskogsvatnet. Denne stien er svært mye brukt og tilsvarende tydelig. Den er også utstyrt med hjelpemidler, både en god del bolter, flere tau og 2 stiger, på de bratteste partiene. Navnets opprinnelse er ukjent men kan tenkes å ha sammenheng med formen på det utstikkende bratteste partiet. Stien flater ut omtrent i samme område som Hadvardsbakken. Start og sluttnivåene er altså de samme. Fra det høyeste punktet går det jevnt ned til Yleskogsvatnet (420m).

6. Nede i bakken der gamleveien svinger av til venstre utenfor tunellen er det bygget ei betongtrapp. Den ble i sin tid bygget for at grunneier skulle ha tilgang til sin eiendom her. Her (90m) begynner en lokalt merket sti som raskt deler seg i 2 stier som begge forserer brekka oppover mot Yleskogsvatnet (420m). Den ene følger fjellryggen som har Yleskogsåna på høyre side. Denne krysses noe lenger oppe på ei bru. Stien går direkte oppover inntil en kommer frem til vannet. Dersom en følger den andre stien går det noe slakere oppover lengre innover til venstre på ryggen. De 2 møtes der terrenget flater ut.

7. Røyrdalsveien. Ved kaien i Dirdal startet den gamle stien langs sjøen mot Røyrdalen. Traséen er i noen grad beskrevet av Edvard Dirdal i boka 'Driftesmalen' (Sigurd Eikeland, 1966). Den gikk først oppover et stykke til der hvor Norstone-anlegget nå er. Nåværende vei R-45, dette anlegget og at denne stien ikke lenger er i bruk, gjør at det ikke lenger er lett å se hvor stien i sin tid gikk. Vi har forsøkt å rekonstruere stien basert på at det både var mulig og vanlig om enn noe tungvint for sauedrifter å ta seg frem her. Dette var også veien folk gikk før i tiden fra Oltedal/ Røyrdalen til Dirdal. Stien gikk utenom husmannsbruket i Røyrdalen. Den gikk også utenom en åker på østsiden av Yleskogsåna som tilhørte gardsbruk i Dirdal. Åna ble krysset rett sør for dette bruket der bekken flater noe ut. Her kan det synes som om det er laget til for en lettvingt kryssning. Den videre traséen er også beskrevet. Stien følger skråningen oppover til Røyrdalen, går gjennom dette dalføret mot vest og dreier mot nord, dvs til høyre, ved dalens utløp. Her går det gradvis nedover mot Ragsvatnet som følges ut mot Oltesvik på østsiden. Det er ikke lenger mulig å gå her på grunn av anleggsvirksomheten i området.

8. Stølsveien. Helt nede ved det gamle kaihuset i Dirdal (på innsiden av R-45) starter en STF-merket sti (markert med rød stiplet linje i kartene for rute 6 og 7). Dette er den gamle stølsveien opp til Yleskogsvatnet eller Stølsvatnet der Dirdalsstølene var (og faktisk også gardsbruk på 1600-talet). Stien går greitt men forholdsvis tungt direkte oppover til vatnet. Det siste stykket er det noen bratte og vanskelige partier som nå er blitt godt sikret. Det er vanskelig å se for seg at dyr som skulle til stølen gikk her. En kan derfor spekulere på om en da gikk over mot der rute 6 går opp til vatnet. Her er terrenget nok noe enklere og Røyrdalsånå kan lett krysses ved et flatt parti. En kan også legge merke til at den STF-merkede stien

(målt opp med gps) faktisk går vesentlig brattere oppover og i en rett linje enn den stien som er tegnet inn på kartet. Kan det være at det finnes en slakere sti her som ble brukt som stølsvei? Utsnittet under fra det gamle militærkartet viser også en sti som

går som vist på kartet over og altså slakere enn nåværende sti.

Etter Yleskogshytta fortsetter den merkede stien videre opp til Svartedalen. Rett før Stølstjødna og Morkastølen svinger den bratt opp en grasbakke til venstre og fører oss deretter helt over til Madland.

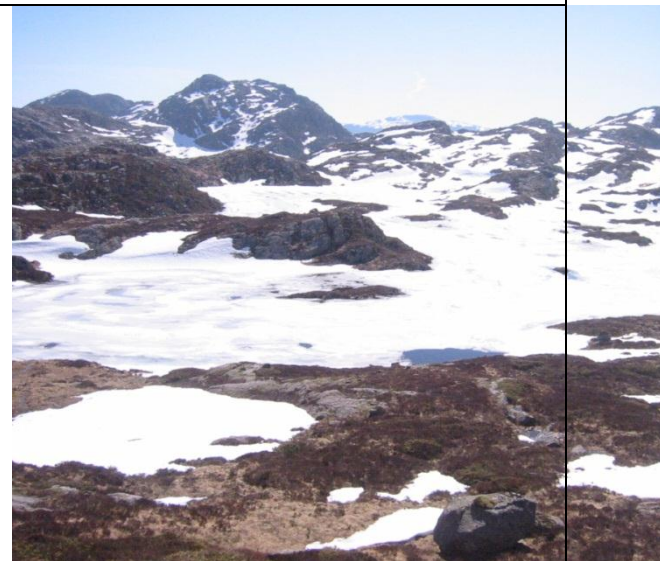
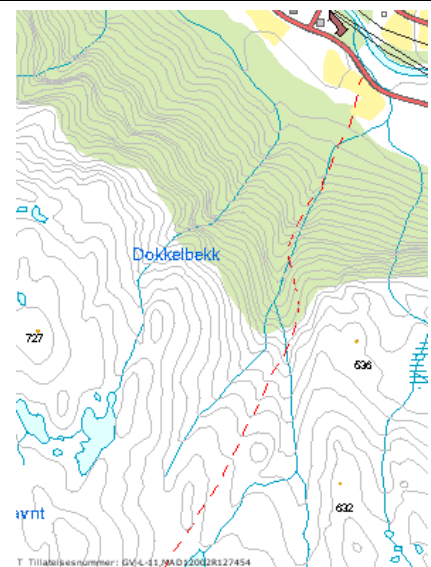
9. Litt lenger opp i dalen (1km langs R-45 fra kaien) ligger Dirdal bedehus på høyreside av veien mens kapellet i Dirdal følger rett etter på venstre side. Bak bedehuset (høyde 20m) går en lokalt merket sti oppover til nivå 520m. Her kommer vi opp på en åpen, lyngdekket rygg på østsiden av Yleskogsvatnet. På sørsiden av denne fortsetter stien lett synlig ned et skar mot vatnet. Historisk mener en at det var denne veien tyskerne klarte å ta seg ned til Dirdal i ly av nattemørket i de dramatiske april dagene 1940 (Torstein Gilje)

10. Frøylandsbekken. Langs R-45 ca.2km fra kaien finner vi Dirdal Veimuseum på høyre siden av veien (høyde 20m). Bak dette går en kjerrevei litt oppover. Fra denne begynner en rødmerket sti som først går gjennom litt granskog, deretter følger Frøylandsbekken og krysser bekkens 2 løp. Videre oppover går stien bratt på venstre side av bekkens løp. Stien er svært tydelig og godt merket. Bekken krysses høyere oppe. Merk at når stigningen blir mindre bratt så blir stien også noe mindre tydelig. Her må en være ekstra nøye med å følge merkingen. Stien fører opp til Nedre Frøylandstølen i høyde 600m hvor det er tydelige bygningsrester. Ca. 0.5 km mot SV noe sør for Kroatjødn finner vi Øvre Frøylandstølen i høyde 650m.

11. Dokkoljuvet. 3.5km fra kaien i Dirdal, rett etter barneskolen (høyde 40m), kommer Dokkolbekken bratt ned fra fjellet. 200m rett øst for denne finner vi også et juv og en bekk. Her snor en litt vanskelig og umerket sti seg bratt oppover. Denne følger bekkens løp som renner forbi Dokkelstølen (550m, under til venstre) med frodige beiter og et gammelt stølshus. Bekken kommer fra vatnet Skjertja (tjern med mange skjær, under til høyre) i rundt 620m. Stien passerer vatnet, fortsetter videre til Fossankrå og over til Veen. På tross av stiens noe dårlige beskaffenhet i vår tid, så var dette en mye brukt ferdselsvei over mot Veen i tidligere tider (se utsnittet under av det gamle militærkartet fra 1850).

12. Lindland – Fladen. Fra Lindland (høyde 70m, 5.5km fra kaien) går visstnok en sti på skrå (SE) oppover i Espelia forbi husmannsplassen Fladen (høyde 200m, nær hvit oval flate) og et skjerp (Torstein Gilje) litt høyere oppi lia. Stien som her delvis er bearbeidet og oppbygd i tilknytning til skjerpet går i retning Brekka men holder seg på høydenivå rundt 250m.

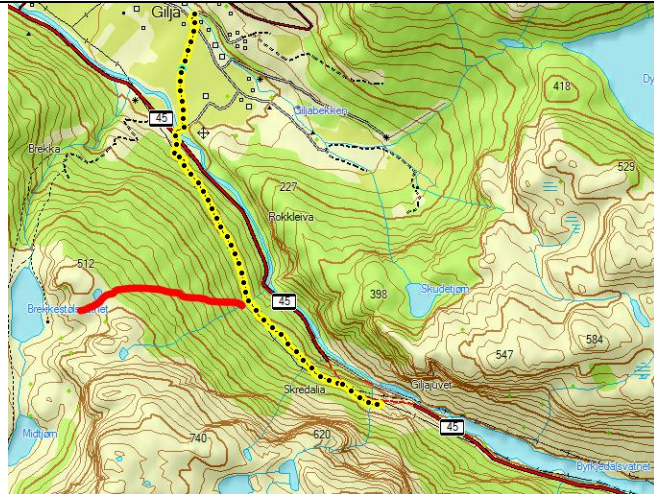

13. Giljabrekka. Fra rundt 90m høyde på Gilja vest for veikrysset før Giljajuvet (6.5km fra kaien) går det 3 alternative traséer oppover i Giljabrekka i retning Brekkestølsvatnet (høyde 410m). Den STF-merkede stien (rød) starter ved en liten parkeringsplass 300m før veikrysset. Alternativet (blå) starter 100m før veikrysset. Her går det en traktorvei bratt oppover i lia rett opp til Brekkestølsvatnet. Den gamle stien opp til vatnet starter ved veikrysset. Vi har foreløpig ikke tegnet den inn på kartet.

14. Giljajuvet - Byrkjedalsveien.

Den gamle Giljaveien (start 100m, gul kurve) starter egentlig ved Giljabekken på nordsiden av Giljadalføret der den gamle veien opp til Giljastølen også begynte. Etter å ha passert tvers over Giljadalføret og brua rett før Giljajuvet, forsetter veien oppe i Skredalia forholdsvis parallelt med dagens riksvei men ca. 100m høyere. Her kalles den Byrkjedalsveien (blå kurve).

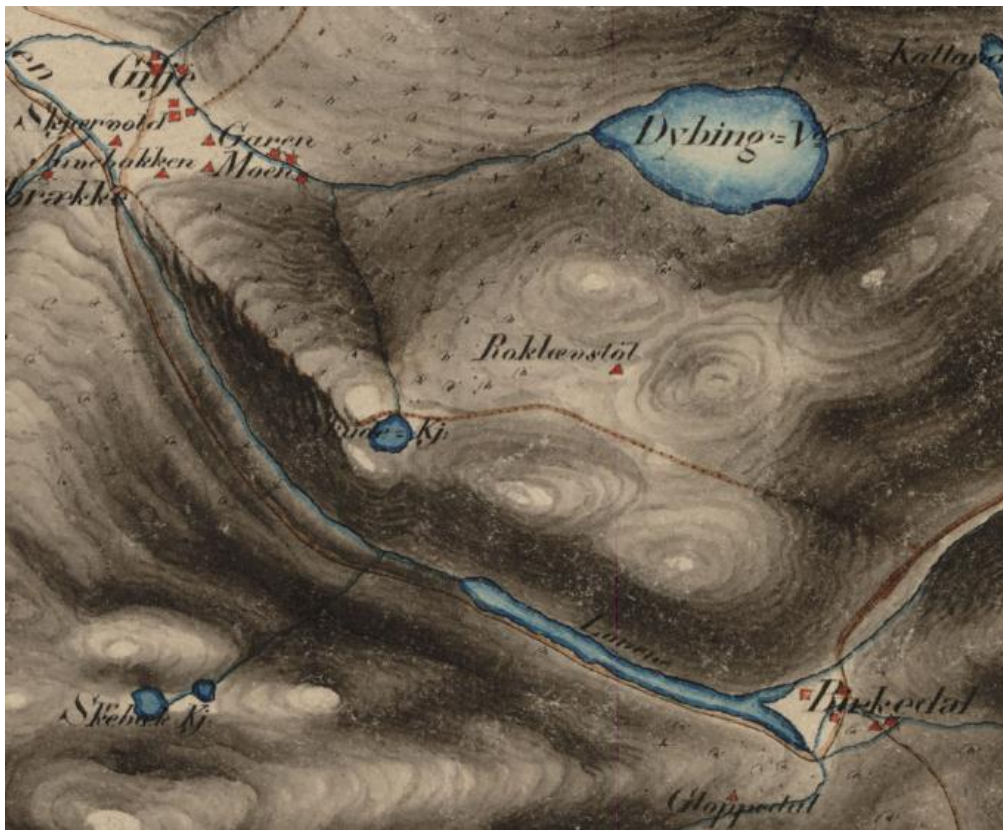
For noen år siden raste en del av traséen ut i et bratt område der den gule kurven ender. Det er derfor ikke lenger tilrådelig å ta seg helt frem til Byrkjedal langs denne veien, spesielt ikke i perioder med mye nedbør. Den gamle drifteveien fra Madland fortsetter fra Brekkestølsvatnet ned Skredalia (rød kurve) og går sammen med Byrkjedalsveien. Videre følges lia innover Lonalia og Sveberget oppfor Byrkjedalsvatnet og går innover mot Byrkjedal.

15. Giljajuvet – Rokkleiva.

I boka 'Driftesmalen' (Sigurd Eikeland, 1966) finner vi omtalt Rokkleiva (start 100m) på nordsiden av Giljajuvet. I omtalen er Rokkleiva en driftevei som rundt 1850 midlertidig erstattet drifteveien under Skredtåna omtalt ovenfor. Det er nevnt i 'Driftesmalen' at stien gjennom Rokkleiva ender opp på Rygg på Byrkjedalsiden. Traséen som er vist er basert på en oppgang i området. Det eneste usikre var da hvor nedstigningen mot Rygg gikk. Ellers var det rimelig sikkert hvor stien har gått.

Et utsnitt av det gamle militærkartet fra 1850 fra Giljajuvet er vist under. Vi ser både Byrkjedalsveien og Rokkleiva inntegnet og ser samsvaret med de gps-oppmålte stiene.

Vi fortsetter så på nordsiden av dalen og går vestover:

16. Dybing. Ved den første svingen (høyde 200m) på veien opp mot Giljastølen starter stien opp til og innover langs Dypingsvatnet (345m). En nærmere beskrivelse av Dypingvatnet og historien knyttet til dette kan vi finne i STF's årbok for år 2000. Stien følger en god traktorvei opp til inntaket til kraftverket (nede ved Giljabekken). Kartet under viser 2 andre stier inn til Dybing som starter på Gilja i høyde 100m. Vel oppe ved vatnet ser vi hvordan en grov, storsteinet ur demmer opp vatnet og forårsaker svært store variasjoner i vannstand. God sti følger vannkanten innover på sørsiden inntil den ender innerst ved vannets østside. Herfra kan en følge langt mindre tydelige stier, enten rundt vatnet og da med krysning av grov ur nær inntaket, eller en kan gå bratt men greitt opp til terrenget over vannet. Her kan en enten gå bratt opp til skaret mot SSØ (feilaktig kalt Dypingshalsen på enkelte kart) dersom en skal høyere opp. En slakere, alternativ trasé oppover til Dybinghaslen finner vi ved å følge bekken mot øst. Her er imidlertid nokså grov ur og derfor ikke så lett fremkommelig dersom en ikke klarer å følge stien.

17. Giljastølsveien. Den gamle stølsveien opp til Giljastølen ligger sentralt plassert i lia oppover mot NNØ fra Gilja. Stien starter nær boligfelt nede på Gilja, krysser bilveien flere steder og går rett gjennom hyttebebyggelsen videre oppover når vi nærmer oss stølen. Spesielt i lia med hyttefeltene er stien svært synlig. Vel oppe krysses den store parkeringsplassen og stien går deretter nedover til Giljastølsvatnet der stølen og tidligere også garden Vatne lå. Her ender stien på de gamle stølstuftene.

18. Motlandsveien Denne gamle ferdaveien starter i Hunnedalen ca. 1 km SV for garden Motland. Her går det bratt opp mot Aleksanderjuvet (se bilde under) som er oppkalt etter en rypejeger som omkom her i snøskred. Terrenget flater ut straks vi er kommet opp. Vi fortsetter innover langs Kalledalsvatnet og innover på nedsiden av Måkavatnet. Etter hvert kommer vi nedover mot Leirbødalen og skitrekktet som vi passerer på oppsiden. Vi ankommer de gamle stølstuftene nede ved Giljastølsvatnet. Herfra går traséen videre mot Frafjord som er omtalt senere (sti 21). Den traséen som er vist på kartet er basert på rekonstruksjon der vi har fulgt gamle stier og nødlinger. Vi har også basert dette, spesielt oppstigningen i Aleksanderjuvet, på samtaler med folk på garden Motland.

19. Nødland. Ved Nødland (høyde 80m, 4.5 km fra kaien) går en traktorsti oppover. Den deler seg i 2 som begge etterhvert går over til å bli vanlige stier. Den ene er svært markert og tydeligvis velbrukt. Den går i nokså rett linje bratt oppover og ender ved SV-enden av Rossavatnet i høyde 460m. Herfra sprer den seg ut i flere retninger, bl.a. mot sørenden av Lauvnesvatnet og rundt Gannaknuten (572m) som er et svært spesielt oppsprukket fjell. Den andre stien som nokså raskt blir noe mer diffus går på skrått oppover i skogsterreng i NV-retning på SV-siden av Sauaknuten (489m). Herfra kan en som en rundtur ta seg opp mot området ved Gannaknuten.

20. Steinskog – Ramstoknuten. Fra Steinskog (20m) kan vi følge dyrket mark utover langs Dirdalselva inntil vi nærmer oss vestsenden av Holmen. Noe vest for bekken som kommer ned finner vi en grind over til utmark. Herfra kan vi følge en sti oppover. Stien er unntaksvis merket men er i det store og hele ikke spesielt tydelig. Likevel er den synlig dersom en følger nøye med i terrenget. Det er viktig her å peile seg inn mot en smal passasje for å komme videre. Stien fører opp til et område øst for Kvasseknutane der det er saftige beiter (høyde 500m). Mot nord ender dette området opp i svært utilgjengelig terreng men mot vest kan vi følge god sti som kommer fra Giljastølsområdet og går ut til Ramstoknuten. Fra denne er det flott utsikt både ned til Dirdal, innover mot Frafjord og nordover ut Høgsfjorden mot Ryfylke.

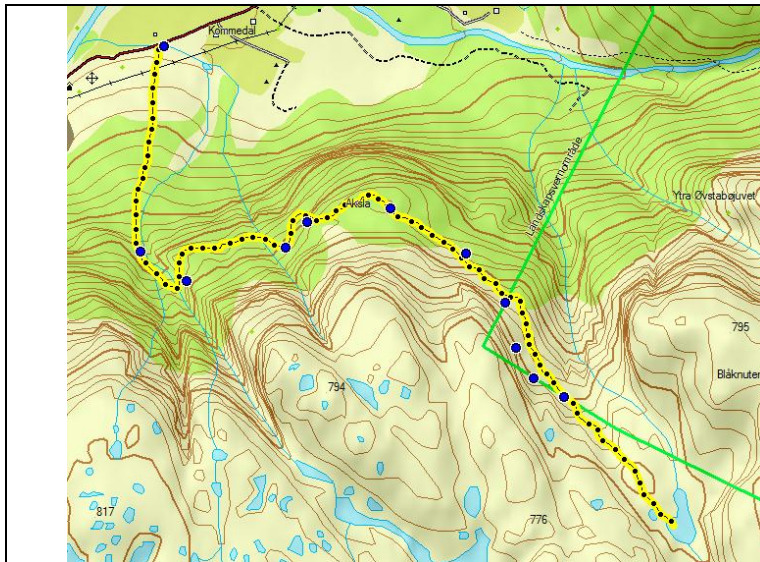
21. Frafjordbrekka. Litt over 2km opp fra kaien i Frafjord finner vi et veikryss (høyde 20m) 0.5km vest for Molaugvatnet. Dersom vi følger baksiden av et felt med dyrket mark og går inn mot fjellveggen mot øst kan vi følge et noe diffust tråkk oppover i lia. Merk at den rødstiplede stien som er tegnet inn i 1:50000 kartet under synes å ligge for langt ute. Ved hele tiden å sørge for at vi går oppover parallelt med fjellveggen, går det greit men noe tungt oppover lia. Stien varierer i kvalitet men blir godt synlig der det er innsnevring i terrenget. Krysningpunktene for 2 bekker er derfor lette å finne. Vel oppe i 400m høyde går stien til

høyre for høyde 517 og til venstre for en mindre kolle. Vi kommer da på vestsiden av Middagstjødna (466m) og kan lett følge stien videre ned mot Giljastølsvatnet (420m) og fram til Giljastølen. Historisk er denne stien første del av den gamle Motlandsveien (sti 18) som går videre over mot Motland i Hunnedalen. Her ved Giljastølen kan vi alternativt følge den gamle Giljestølsveien (sti 17) ned til Gilja

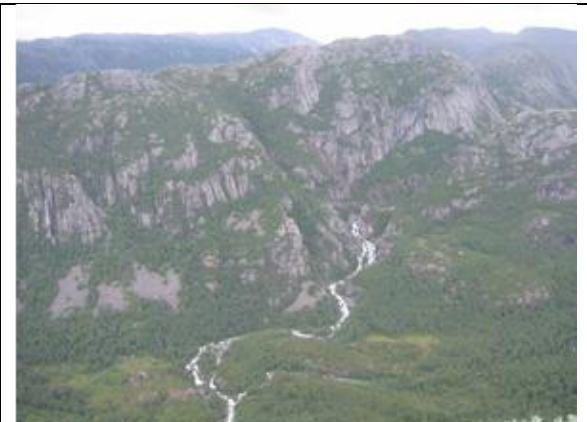
22. Kommedal – Akslå. Videre innover i Frafjorddalen er det svært bratt og utilgjengelig. Det er ikke før vi nærmer oss enden av dalføret rundt 5km fra kaien at det igjen blir mulig å ta seg oppover i fjellet. Kommedal (høyde 40m) ligger inn til høyre rundt 4.8km fra kaien. Herfra går en gammel stølsvei bratt oppover brekka mot Gjelet og mot venstre over Aksla, altså i området på nedsiden rett nord for Runde Knuden. I området videre fra Akslå er det viktig å holde seg øverst oppe i de store urene som er her. Harald Kommedal forteller at de tok sauene til fjells denne veien. Det var 2 plasser her sauene ikke likte seg. Den ene var ved Gjelet og den andre var i løsmassene øverst i urene. Stien gikk videre inn til tjødna Degå (høyde 680m) og dalføret rett sørvest for Blåknuten som igjen ligger rett vest for Øvstabøtjødn. Noe lengre inne her i retning Retland finner vi Bortra Tjødnå hvor det skal være en stor hedler. Området her er ikke enkelt å ta seg frem i. Vi har gått opp Breiaskaret som ligger rett vest for Ytre Øvstabøjuvet. Fra denne befaringen er det tydelig at i hvertfall dette juvet ikke kan ha vært en stølsvei. Det er spesielt et parti øverst oppe som krever noe lett klatring. Det virker slik sett enklere langs den skisserte traséen fra Kommedal men spesielt den første delen virker her svært bratt. Ellers er dette juvet preget av svært mye storsteinet ur og har i det hele tatt en dramatisk natur som neppe blir besøkt særlig ofte. Bildene illustrerer dette: De 2 første viser vei ned og opp fra midt i Breiakaret. Det 3dje viser idyllen inne ved det nevnte tjødnet.

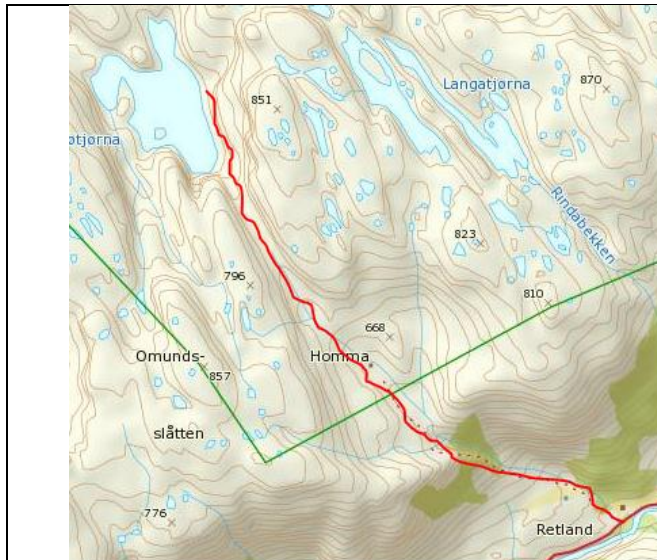

23. Retland – Brådland/ Kommedal.

Vi er nå i heieområdene mellom Hunnedalen og Frafjord hvor gamle ferdselsveier førte over fra Retland nordvestover til gardene innerst i Frafjord. Dette er korteste veien mellom disse bygdene men den innebærer en tur gjennom flott men dramatisk og farlig natur. Fra en mindre parkeringsplass ved garden Retland (høyde 330m) i Hunnedalen kan vi følge en tilgrodd kjerrevei oppover gjennom frodig beitemark som tilhører garden. Deretter går det bratt opp lia til venstre for bekken som går nede i et utilgjengelig juv. Stien er til å begynne med noe diffus men blir etterhvert svært tydelig. Det er som nevnt bratt her og en skal være observant for ikke å miste stien enkelte steder. Vel oppe flater det igjen ut og vi går innover til høyre mot frodige lier og beitemarker i dalen ved hytta Homma. Slik fortsetter det innover og oppover inntil det brått tar slutt (høyde 720m) når vi skal ned mot Øvstebøtjødn (se bilde neste side). Her møter vi flere storsteinede urer på høyre siden av vannet. Venstre side er enda mer utilgjengelig. Det er ikke noen åpenbart enkel måte å ta seg gjennom urene på. Det viktige her er å prøve å følge de nødningene som er satt opp og som vi stort sett finner litt høyt oppe i urene inn mot kanten av fast fjell. Men det er ikke så enkelt i et landskap som er svært så fullt av stein, men det er mulig dersom en er observant. Uansett, dette er ikke et landskap for nybegynnere. Derimot er det flott i sin villskap. Fra den østlige bukta på Øvstebøtjødn kan vi nå ta oss opp mot høyde 739, altså fjellet midt mellom Indre og Ytre Øvstebøjuv. Her oppe før toppen finner vi tydelig sti nedover på østsiden. Denne leder frem til en stor flate som utgjør et flott utsiktspunkt over det meste av Frafjorddalen (se bilder). Herfra tar vi oss først noe innover og nedover mot Ytre Øvstebøjuv før stien følger kanten av ryggen mot juvet nedover. Med ved Brådlandselva møter vi stien som kan følges til Kommedal eller Brådland.

24. Indre og Ytre Øvstebøjuv. Vi skal nå konsentrere oss om partiet mellom Brådland (60m) og Øvstabøtjødn (659m). Vi vil se det hele fra parkeringsplassen på Brådland som utgangspunkt. Vi følger stien oppover på venstre side av Brådlandsånå og tar til høyre etter at brua over elva er passert. Etter ca.400 – 450m nedover langs elva kommer 2 bekker ned fra fjellet. Det er flere traseer som virker mulige her. Den mest nærliggende kan synes å være langs bekken oppover Ytre Øvstebøjuvet, altså den første av de 2 bekkene. Og faktisk er det fullt mulig å ta seg frem her både vinter og sommer. Men dette juvet har neppe vært brukt som stølsvei. Øverst oppe (se foto ovenfor) er juvet fullt opp av storsteinet ur som likevel er fullt mulig å ta seg frem, men ikke på 4 bein. Lengre nede er det noe lettere men likevel svært så kronglet. Øverst oppe gjelder det å bruke tålmodighet for å finne veien gjennom ura. Det var her det skjedde en tragisk ulykke i januar 1902 da Gunnar Øvstebø ble tatt av snøskred under Blåknuten og omkom underveis til Frafjord. Dette var en vanlig trase på ski om vinteren. Vel oppe og vel gjennom ura kommer vi frem til den vestlige bukten av Øvstabøtjørdnet. Tar vi oss nå over til den østlige bukta kan vi velge turen ned Indre Øvstebøjuvet nedover igjen. Dette er et godt alternativ som overrasker i dette landskapet. Dette juvet kan beskrives som en lang og bratt grasbakke. Når vi kommer ned og møter bjørkeskogen, finner vi snart god sti fra Brådlandsdalen. Vi følger denne ned til krysnings-punktet over Brådlandsånå og ned til parkeringsplassen

25. Brådland – Urdalen. Stien fra Brådland (rød) inn mot Brådlandsdalen, krysser elva på ei noe slitt bru og møter etterhvert Urdalånå. Denne kan være kraftig og kan krysses over noen trestammer som er festet sammen. Elva må krysses her dersom vi skal videre opp til Brådlandsdalen. Turen (blå) opp til Urdalen følger herfra (høyde 260m) Urdalsånå oppover på høyre side på fin skogsti. Når vi kommer inn til ei utløe som er bygd mot en stor stein anbefales det å følge en sti videre på venstresiden av elva. Terrenget er her greitt skogsterreng frem til elva igjen må krysses for å komme opp på en rygg. Videre innover ser vi at dalen bærer sitt navn med rette. Svære urer skal forseres og en må være nøye med å følge den gamle nødlingen som er satt opp her. Faktisk er det 2 sett med nødling, noe som kan være nyttig når elva er stor. I dette gamle kulturlandskapet kommer vi etter jevn stigning opp til Groslåtta og Urdalstjødna. Her vil en lett kunne finne spor etter gammel stølskultur. Turen kan imidlertid gå videre mot nord via dalføret bak Tverrfjellet. Her går god sti som leder over til Kleivane der Brådlandsdalen begynner. Fra Tverrfjellet er det svært flott utsikt nedover Frafjorddalen.

26. Brådland – Brådlandstølen (–Månamyra/ Urdalen). Fra Brådland (rød) krysser vi Brådlandsånå og Urdalsånå og følger god sti bratt oppover i retning Brådlandsdalen. Oppover her ser vi stadig eksempler på byggverk for å hjelpe sau og kyr på bratte stier til og fra Brådlandsstølene. Etter å ha passert et høydedrag bærer det ned mot elva ved Kleivene hvor den frodige Brådlandsdalen strekker seg innover mot Midtstølen og Brådlandstølen. Her må vi over elva dersom vi vil over høydedraget mot Månamyra og ned til Mån (blå sti til venstre) eller innover Brådlandsdalen (for å unngå storsteinet ur på høyre siden av elva lengre inne). Ved Kleivane kan dalføret bak Tverrfjellet følges på god sti (blå sti til høyre) inn mot Urdalen. Området inne ved Månamyra ble i gammel tid brukt til beiting og heieslått. Ved Brådlandsåsen rett opp av Brådland går det god sti (blå sti, opp til venstre) som sannsynligvis kan være den gamle stien mot Brådlandstølen. Denne unngår det brattlendte terrenget som dagens sti (rød) passerer nede ved brua over Brådlandsånå og krysser elva noe enklere lengre oppe.

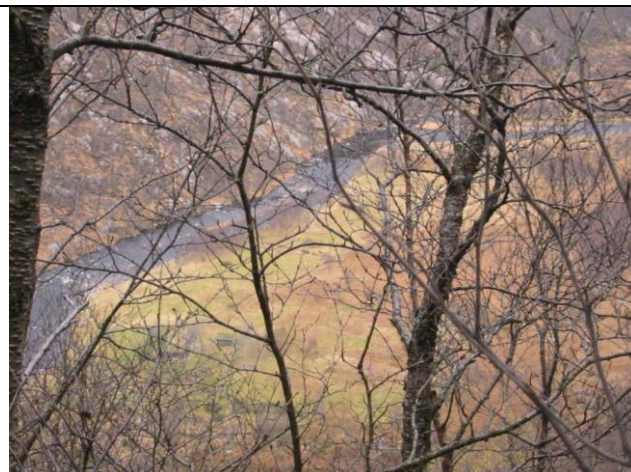

27. Mån og Fidjadalen. Fra parkeringsplassen innfor Eikeskog nedfor Månafossen går stien bratt oppover brekka. Hjelpemidler i form av kjettinger og trapper gjør at det går raskt unna mens flott utsikt til Månafossen kan nytes. Vel oppe på det høyeste punktet på stien ser vi ned til Mån og Fidjadalen som strekker seg langt innover mot nord-øst.

Fra dette høyeste punktet rusler i retning mot Mån vi finner 2 delte steinblokker. Herfra kan ta til høyre rett oppover langs et bratt skar, Jodå, for å komme seg raskt opp til Månamyra. Her er noe bratt rett (bile til venstre) før en når toppen og tar til venstre mot myra. Høy fra høystakkene ble transportert ned her. Peder Østebø som vokste opp på Mån forteller at det var vanlig for barna å ta turen opp denne veien for å spise seg stappmett på multer. Bekken som kommer loddrett ned fra fjellet ved Mån går der oppe i en flott canyon mellom myra og stupet ned mot Mån (en flott artikkel som beskriver denne og Fidjadalen i sin helhet finner i STF's årbok 1944).

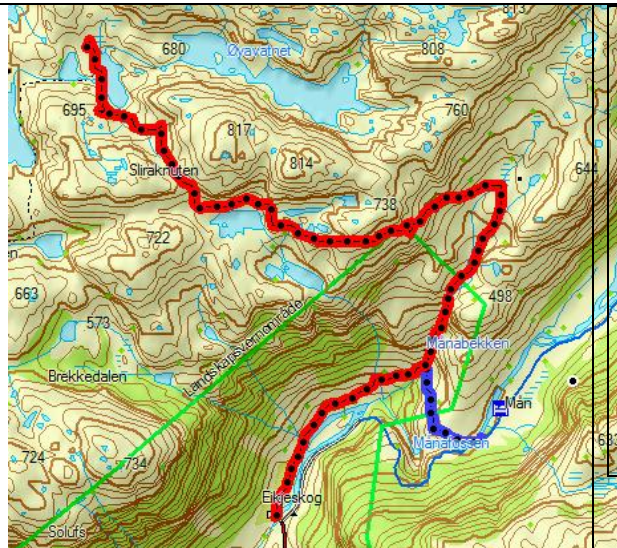
I første omgang leder stien inn til Månavatnet hvor dalføret kan krysses over til venstre side gjennom svært storsteinet ur. Deretter kan stien følges litt høyere oppe i lia inntil Månastølen dukker frem. Når dyra skulle til stølen fulgte de en sti langs stranden på innsiden av denne ura. Det siste stykke ble dyra tvunget til å svømme over ei smal bukt Såmet. Merk at dersom Månavatnet er oppfylt så vil elva renne over ura som da ikke kan krysses. Ved motsatt ytterlighet: Dersom vannføringen i elva er liten kan en enklere vei velges på høyre side av vannet. Ved en svær steinblokk kan en sti følges litt opp i ura slik at en holder seg på oppsiden av de største steinblokkene langs vatnet. Ved enden av vatnet må da elva krysses.

Videre innover fra Månastølen passeres igjen enorme storsteinete urer (Huldrehaugane) før Fidjavatnet og deretter Fed dukker opp på gamle tufter (bilde til høyre). Etter en tur på 5-6 timer fra parkeringsplassen når vi frem til Blåfjellenden.

28. Eikeskog-Mån/ Eikeskogstølen. Stien som starter fra Eikeskog og går innover mot Mån er nå ikke lenger i almen bruk. Dette var imidlertid den eneste veien til Mån inntil rundt 1980 og var altså veien som ble brukt mens det bodde folk der. Elva måtte da krysses lengre oppe. Det er noe usikkert hvor en tok seg over elva før den nåværende (stengte) brua ved Mån kom på plass. Det har imidlertid vært bru her lenge.

Eikeskogstølen ligger inne på fjellet noe innfor Håland-stølen. Mens stien inn til Hålandstølen gikk via Norddalen, var det sannsynligvis sti direkte fra Eikeskog til Eikeskogstølen. Første delen av denne var nok samme sti som til Mån. Det er imidlertid usikkert hvor resten av traséen gikk. I kartet under er lagt inn et forslag basert på vurdering av terrenget.

29. Norddalen. En sentral vei opp til fjells er stien opp Norddalen. Stien som starter fra en liten parkeringsplass på Håland (rød) og følger dalen på østsiden av elva, er svært synlig, lett å følge og stort sett svært god bortsett fra noen steinete partier. Stien er også kjent som Kjærlighetsstien. Ved den nåværende aluminiumsbrua kan elva nå for tiden krysses eller en kan følge stien videre på høyre siden inn til Hålandstølen og videre inn Sliretjødna og derfra enten til til Eikeskogstølen (28) eller videre mot Øvre Espedal. Alternativt kan noe mindre brukte stier følges innover til Kjosens langs østsiden av vassdraget. Dette er en fin tur dersom en ønsker å gå rundt Fodnastølsvatnet. Stien som følges etter at elva er krysset er den mest kjente veien opp til Frafjordhatten eller over til Espedalsstølene. Navnet Kjærlighetsstien er imidlertid en samlebetegnelse på disse stiene over til Øvre Espedal, historisk kanskje mest

knyttet til veien langs Sliratjødnå idet elvekryssningene er enklere denne veien. Dersom elva skulle krysses før i tiden ble dette gjort ved å hoppe fra stein til stein et stykke oppfor den nåværende aluminiumsbrua. Dette gikk ikke dersom en hadde med sauer og skulle til støler på vestsiden av vatna og da var alternativet gamle stier (blå) fra Molaug på vestsiden av elva. Disse er ikke lenger i bruk og traséen er derfor usikker. Lia er bratt på venstre siden og må derfor forseres med forsiktighet. Er der mulig at stien fulgte ryggen NV for Molaug opp mot Foreloen og deretter innover dalen?

30. Migaren. Umiddelbart bak Hølen i Frafjordelva (600m vest for Molaugvatnet) leder en lokal sti rett oppover langs fjellsiden. Den følger bekken Migaren som betyr å tisse. Vi finner også dette navnet i Madlandsheia nær Svartedalen der en bekk nærmest kommer i stråle rett ut av fjellet. Vi kjenner ikke til hvor traséen går oppover fjellsiden. Terrenget her blir svært bratt oppover. Det er derfor svært viktig å kjenne nøyaktig hvor stien går.

31. Øyren – Frafjordstølen. Videre vestover fra Migaren er dalens nordside bratt og lite tilgjengelig. Et mulig unntak kan være brekka opp fra den vestlige delen av Molaugvatnet. Vi kjenner imidlertid ikke til noen sti opp her. Derfor er det ikke før helt nede ved sjøkanten at en ny vei til fjells kommer til syne nærmest som et noe opptråkket parti i en grusbakke rett ved utleiehyttene. Når en først har funnet oppgangen og er kommet noen meter opp i høyden blir stien etterhvert svært god og er også rødmerket (ikke STF). Denne stien kan lett følges helt opp til vatnet Dypingen. Men stien er forholdsvis bratt til å begynne med og egner seg ikke for sauer. Derfor var det vanlig å frakte dyra i båt ut til Ørestø før i tida når en skulle ha dyr til fjells. Fra Ørestø går lia jevnt oppover og egner seg derfor bedre som stølsvei. Ytre Frafjordstølen møter vi her oppe i 500m høyde. Og har en først kommet noen hundre høydemetre opp i lia her åpner landskapet seg opp til gode beiter på viddene og myrområdene mot vest og nord oppe ved Dypingen. Igjen ligger veien åpen opp til Frafjordhatten (under) eller over til stølene knyttet til nedre Espedal som også kan nå denne veien. Landskapet er storslått men er også myrlendt og derfor noe tungt.

